

Дуго очекивано сведочење, уживо и унакрсно испитивање на суђењу Радовану Караџићу најважнијег сребреничког сведока Хашког трибунала, Дражена Ердемовића, најзад се догодило 27. и 28. фебруара 2012. Резултати Ердемовићевог појављивања пред судом били су различити. Будући да је Ердемовић најважнији и уједно најрањивији сведок-сарадник Тужилаштва у вези са Сребреницом, др Караџић је требало да се припреми много боље и да из његовог тешко извојеваног доласка да сведочи пред судом извуче много више.

Може да звучи чудно да би појављивање кључног сведока да лично сведочи и буде подвргнут унакрсном испитивању могло представљати проблем. То је основни принцип цивилизованог правосуђа: оптужени има право да се суочи са сведоцима против себе и да им поставља питања. За Хашки трибунал, међутим, важе друга правила. Пре нешто више од две године, под насловом „Крунски сведок“, бугарски аналитичар Жерминал Чивиков написао је разорну критику Ердемовићевих сведочења у разним сребреничким предметима. У тој књизи, прво на изворном немачком, затим у српском и енглеском преводу, Чивиков је изнео бројне лажи и недоследности у Ердемовићевом исказу. Последица ове компромитујуће анализе било је повлачење Ердемовића као сведока у Хагу и пред клонираним „судом за ратне злочине“ по узору на Хашки трибунал у Сарајеву.

У последње време, пред оба суда, са одобрењем судског већа, Тужилаштво нуди само транскрипт Ердемовићевог сведочења али избегава да га доводи да уживо сведочи и буде изложен ризицима унакрсног испитивања. Већа су спремно прихватила то нечувено кршење основних процесних права оптужених и тако је требало да буде и у Караџићевом предмету. Међутим, Караџићева одбрана је на то уложила оштар приговор и – на опште изненађење – веће је донело одлуку да Ердемовић ипак мора да сведочи лично.

Нажалост, др Караџић, који се сам брани, и кога боемске навике не напуштају, није успео да у пуној мери искористи ту изванредну прилику да „крунског сведока“ дискредитује. Да се подсетимо, Ердемовић је био припадник мистериозног Десетог диверзантског

Караџић је из Ердемовића извукао премало

Пише: Стефан Каргановић
уторак, 06 март 2012 23:23

одреда, мултинационалне јединице која је у свом саставу имала Србе, Хрвате, Муслимане и Словенце, и то усред огорченог етничког рата, и која поред тога није имала јасан статус у формацијској шеми Војске Републике Српске нити је икада било до краја дефинисано одакле је примала наређења. Сам Ердемовић је по националности Хrvat који је, пре него што се под нејасним околностима прикључио ВРС, служио и у друге две војне формације у босанскохерцеговачком грађанском рату: ХВО и АРБиХ. После сребреничких догађаја у јулу 1995, Ердемовић се обрео у СР Југославији, где је 1996. био ухапшен и одакле је, после месец дана проведених у безбедној кући српске ДБ, на сопствени захтев изручен Хашком трибуналу. У Хагу је тврдио да је на локалитету Пилица са још седморицом колега из одреда учествовао у убијању око 1200 заробљених Муслимана, од којих је изјавио да је лично побио између 70 и 100. За овај тежак злочин, био је осуђен на свега пет година затвора, од чега је одлежао три. За узврат за овако благу казну, прихватио је да сведочи у корист Тужилаштва у свим предметима који се односе на Сребреницу.

Значајно је да је Ердемовић још пре десетак година идентификовао све своје колеге и да је све време, до објављивања Чивиковљеве књиге, њихов идентитет, као и место боравка (са изузетком Бране Гојковића, који се налази у бекству), било опште познато. Међутим, ни судови задужени за процесуирање ратних злочинаца ни локалне власти на територији држава бивше Југославије нису учинили ни најмањи напор да се та осумњичена лица приведу, све до појављивања књиге Жерминала Чивикова. Тада су се муњевитом брзином дали на посао, али са очигледном намером да се ствар забашури тако што би уследио нови низ нагодби са тужилаштвом, чиме би се само потврдиле Ердемовићеве тврдње, или у случају одбијања оптужених да прихвате кривицу по том основу, суђења која би се завршила предвидљивим правоснажним пресудама где би се потврдило то исто.

Зато је сведочење Ердемовића уживо у предмету Караџић било од изузетног значаја. Суђење генералу Младићу сада ће бити последња прилика да се исказ овог лажног сведока, на чијим се тврдњама темељи већи део исконструисаног сребреничког наратива, ефикасно и јавно раскринка.

Нажалост, неуједначеност која карактерише наступе др Караџића на суђењу била је присутна и овога пута. Мада су неке теме које је др Караџић у свом унакрсном испитивању покренуо биле добре, он је као и до сада имао проблем да прецизним даљим питањима експлоатише сведокова потенцијално драгоцену признања. Из начина како је водио своје испитивање, било је јасно да др Караџић у вези са наступом овог кључног сведока није претходно урадио свој припремни „домаћи задатак“.

Караџић је из Ердемовића извукао премало

Пише: Стефан Каргановић
уторак, 06 март 2012 23:23

Па ипак, Ердемовићева прича толико је шупља да је др Караџић и под таквим околностима успео да за записник извуче неке значајне податке.

Пре свега, на овом унакрсном испитивању испада да Ердемовић више није сигуран колико је заробљеника било стрељано у Пилици. Он је на то питање одговорио овако: „Господине Караџићу, ја нисам бројао колико их је било стрељано. Ја не могу дати одговор на то питање...Ја никада нисам рекао да је та цифра [1000 до 1200 заробљеника, што је тврдио у ранијим исказима, н. п.] егзактна. Увек сам говорио да је то процена. Можда сам рекао – у реду, можда сам повећао број, али то је био мој утисак тада зато што је мени то исувише дуго трајало. То је мени трајало вечност, све што се догодило тога дана“.

По сажетку Ердемовићевог исказа који је понудио тужилац, стрељања су почела 16. јула око 10 часова пре подне и трајала су до 15 или 16 часова истог дана. Под Караџићевим унакрсним испитивањем, Ердемовић је изјавио да заробљеници нису почели да пристижу до нешто после 11 часова, што значи да је стрељање могло трајати 4 до 5 сати.

Даље, Ердемовић је рекао да су заробљеници били стрељани у групама од по десеторо, и да су били извођени из аутобуса и спровођени на стратиште које је одатле било удаљено између 100 и 200 метара.

Ова потврда је врло важна из два разлога. Пре свега, то потврђује математички прорачун Жерминала Чивикова, да је за сваку групу од по десеторо заробљеника било на располагању само 2,5 минута да из аутобуса буду одведени на стратиште и пострељани, што је невероватно. Друго, то се директно коси са изјавама наводно „преживелих“ које је тужилаштво Суда БиХ извело да сведоче после објављивања Чивиковљеве књиге са очигледном намером да обесмисли његов разоран математички прорачун. Та два сведока тврдили су, један, да су заробљеници били извођени у групама од по 25 и да је стрељање трајало до „касно после подне“, а други, да се радило о групама од по сто и да је процес трајао „до заласка сунца“. Ова последња варијанта је, очигледно, најповољнија за Тужилаштво зато што је убедљиво временски и количински најкомотнија да би се посао могао обавити у задатом року.

На добро питање др Караџића, „Колико је времена требало групама од по пет или десет да сићу из првог аутобуса?“, сведок Ердемовић невешто одговара: „Не знам, не могу да

одговорим на то питање.“

Штета је што др Карацић очигледно није био обавештен о различитом сведочењу волшебно „преживелих“ пред судом у Сарајеву, да би Ердемовића могао конфронтирати са њиховим исказима и затражити за записник Ердемовићев коментар.

Карацић затим Ердемовићу поставља врло важно питање: које су димензије пољане где се стрељање одвијало. На то, Ердемовић одговара: „Не могу да се сетим величине тог подручја. Заиста ме то није занимало“.

Можда није, али то јесу врло значајна питања. Ако знате колико вам треба времена да стрељате групе од по десет заробљеника, то вам даје основу да израчунате колико их је могло бити стрељано за четири или пет сати, колико Ердемовић тврди да су егзекуције трајале. Ако знате димензије простора где су се егзекуције одвијале, онда можете и да процените колико је тела могло да стане на тој површини.

Закључак је јасан: процена од 1000 до 1200, којом се већ више од десет година оперише, и која је већ уграђена у многе пресуде Хашког трибунала, није утемељена ни на чему. Ердемовић и Тужилаштво не пружају никакав рационалан основ за ту процену.

Али не само то. На основу анализе форензичких извештаја стручњака тужилаштва Хашког трибунала који су 1996. и 1997. радили ексхумације у Пилици, тамо су пронађени посмртни остаци највише 137 особа. Разлика између те цифре и оне коју наводи Ердемовић није занемарљива. Зашто др Карацић није искористио прилику да проблематизује ту околност?

Поред тога, током унакрсног испитивања изашло је на видело и то да су се на војном пољопривредном добру „Брањево“, где су била извршена ова стрељања, неке масовне гробнице налазиле од раније (Транскрипт, с. 25387 – 25389). Запрепашћујуће је да је др Карацић пропустио да искористи налаз др Љубише Симића, изведен на основу увида у форензички материјал стручњака хашког Тужилаштва из 1996. -1997. године, да се међу ексхумираним људским остацима на том локалитету налази сразмерно велики број потпуно распаднутих лешева. Пошто је познато да процес распадања траје 4 до 5 година, ово је велики сигнал за аларм. Врло је мало вероватно да су ти огољени

Караџић је из Ердемовића извукао премало

Пише: Стефан Каргановић
уторак, 06 март 2012 23:23

посмртни остаци могли припадати људима који су били стрељани само годину дана раније.

Подједнако занимљив је и Ердемовићев исказ у вези са мотивом иза ових убијања. Оптужба је, подсетимо се, за геноцид. Геноцид је злочин намере да се циљна група истреби као таква, и мотив је зато кључна компонента у доказивању тог деликта.

Караџић поставља директно питање: „Да ли сте у њих пуцали са намером да уништите Муслимане у Босни као етничку групу, да их истребите као народ?“ Ердемовићев одговор је гласио: „Не, господине Караџићу“. Караџић је затим питао да ли је ико из Ердемовићеве јединице имао намеру да истреби Муслимане. На то Ердемовић одговара: „Господине Караџићу, ја се не сећам, али не верујем да смо тога дана расправљали о намерама да се истребе Муслимани. Нисмо о томе разговарали. Не сећам се да сам о томе причао са било киме из моје јединице“.

У продужетку сведочења, Ердемовић је изјавио да је командант његове јединице, Милорад Пелемиш, био корумпиран и да је користио Десети диверзантски одред за лично богаћење. По Ердемовићу, „...у Бијељини су колале гласине да је Пелемиш примио не знам колико килограма злата које је било нађено у Сребреници, и да је то разлог зашто нас је послао да убијемо те цивиле“.

Из овога јасно провејава сугестија да је Десети диверзантски одред извршио злочин зато што је неко подмитио команданта да своју јединицу употреби у ту сврху. Значи да замисао није потекла кроз редован ланац командовања. Зашто би Младић Пелемишу нудио материјални подстицај да са својом јединицом стреља заробљенике, када је једноставно могао да му то нареди?

По Ердемовићу, Брана Гојковић, који је наводно непосредно командовао групом која је стрељала у Пилици, примио је наређење од неког „високог, корпулентног проседог потпуковника у униформи ВРС“. Пре свега, и то једна од аномалија у Ердемовићевим ранијим исказима на коју је Чивиков скренуо пажњу, а на шта је Караџић пропустио да се осврне, испада да је Гојковић – који је био обичан војник – на извршењу једног тако важног задатка командовао Ердемовићу и Косу, који су били официри! Затим, чудно је да Ердемовић и даље тврди да не може да идентификује тог официра. Караџић је пропустио да сведока подсети да је сведочио у предмету Поповић и да је у том предмету веће у првостепеној пресуди 2010. године закључило да је тај мистериозни потпуковник

Караџић је из Ердемовића извукао премало

Пише: Стефан Каргановић
уторак, 06 март 2012 23:23

– Вујадин Поповић. Поред Поповића, на оптуженичкој клупи у истом предмету био је и Љубиша Беара, други кандидат за исту улогу. Зашто Караџић Ердемовићу није поставио питање да ли један од те двојице одговара опису потпуковника кога је 16. јула 1995. видео у Пилици, или је веће у том предмету извело погрешан закључак јер се ради о некој трећој особи?

Најзад, неколико занимљивости из Ердемовићевог сведочења. Он је рекао да је 16. јула, после стрељања, међу припадницима стрељачког строја избила туча, и да је чак дошло до коришћења оружја у међусобном сукобу. Ердемовић је изјавио да је Станко Савановић (један од убица) извадио пиштољ и почео да пуца на њега и неке друге припаднике јединице. Међутим, и то је врло интересно, Ердемовић тврди да се „не сећа“ шта је изазвало ову тучу. Тешко је веровати да би неко могао да припуца на вас, а да се ви не сећате повода. Караџић у унакрсном нагађа, а ту вероватно није далеко од истине, да је повод туче само могла бити расподела новца који је Пелемиш примио за извођење масакра.

Још једна занимљивост, коју је Ердемовић потврдио, било је да су неки припадници Десетог диверзантског касније били одведени од стране француске обавештајне службе у Заир, где су обављали разне задатке. Други припадници исте групе учествовали су неколико година касније у завери да се убије Слободан Милошевић.

Ово су све врло чудне и симптоматичне ствари. Да ли се Ердемовић, упркос Караџићевом релативно слабом унакрсном испитивању, ипак донекле распричао?